

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Directorivm Inqvisorvm F. Nicolai Eymerici Ordinis Prædicatorum

Nicolaus <Eymericus>

Venetiis, 1607

Quaestio 61.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13589

fere singularum inquisitionum sunt, petenda, inter
qua hoc maxime obseruandum est, vt fidelissimi, &
integerrimi sint reorum custodes, alijs vix poterit
veritas ab illis inuestigari, si de his qua foris gerun-
tur per infidos custodes, & ministros, certiores ed-
dantur.

Cetera huc spectantia tradunt Syluester in sum-
mo verbo, haresis. 2. q. 7. n. 9. Locutus in opere iudicia-
li verbo, carcer. nu. 11. & seq. Gondisalvus tracta-
de haret. q. 11. n. 11. & seq. Conradus Brunus lib.
4. de haret. c. 3. sed praeter ceteris Simancas de cath.
insti. tit. 16. nu. 7. & seq.

QVAESTIO LX.

De iuramento notariorum, & custo-
dum carcerum.

Sexagesima quaestio est; Vtrum Episcopi
notarij, & eius carcerum custodes te-
neantur iurare coram Inquisitore de fi-
delitate: & contra, Inquisitoris notarij, & carcerum
eius custodes coram Episcopo?

Respondemus quod sic; iuxta c. Multorum. al-
leg. de haret. in Clemen. in §. porro de custodib.
Inquisitorum carcerum, ibi dicitur sic; Porro cor-
am Episcopo uel capitulo sede uacante, & Inqui-
sitore, praedictis, uel substitutis ab eis custodes su-
praedicti, antequam suum officium exequantur, iu-
rabunt ad sancta Dei Euangelia corporaliter a se
tacta, quod in custodia immuratorum, & aliorum
pro crimine supra dicto in sua custodia positorum,
& ponendorum, omnem diligentiam, & sollicitu-
dinem, quam poterunt, fideliter adhibebunt.

De custodiibus uero carcerum Episcoporum,
dicitur ibi sic; Et quia saepe contingit Episcopos
proprios habere carceres, sibi & dictis Inquisito-
ribus non communes; uolumus, & distictè praeci-
pimus, ut custodes ad incarcerationum pro dicto
crimine custodiam per Episcopos, uel sede uacan-
te, per capitulum deputandi, & eorum ministri
coram dictis Inquisitoribus uel substitutis ab eis,
prestant simile iuramentum.

De notarijs sequitur sic; Notarij quoque in-
quisitionis coram Episcopo, & Inquisitore uel substi-
tutis ab eis, iurabunt suum officium fideliter exer-
cere. Et idem fiet de alijs personis necessarijs ad
praedictum officium exequendum.

COMMENT. CIX.

De iuramento praestando in sancto officio ab eius
ministris generaliter sancitum est, vt tam In-
quisitores ipsi, quam reliqui omnes officiales, &
ministri, quo tempore recipiuntur ad officia sua
exercenda, iurent quod bene, diligenter & fide-
liter officijs seu muneribus sibi iniunctis inseruiant,
unicuique ius suum tribuent sine acceptatione per-
sonarum, & secretum omnino seruabunt. Hispanen-
si instruet. anno MCCCCXVIII. c. incip. Item quo-
los dices Inquisidores.

Custodes autem carceris coram Episcopo, & In-
quisitore iurabunt, quod in custodiendis reis cura,

& sollicitudinem fidelem adhibebunt: & quod ne-
ter eorum alloquetur eos nisi coram altero custode:
& quod nihil subtrahent ex alimentis, nec ex illis
rebus, qua carceratis deferuntur: quod ipsum iura-
re et debet ministri eorum. ita colligitur apertissi-
me ex dicta Clemen. 1. §. porro, de haret. qua vritur
hoc loco Eymericus. idē docent beatus Antoninus
in sum. parte. 3. ti. 18. c. 2. §. 2. Syluester in summa,
verbo, haresis. 2. quaest. 7. & Simancas de catho. in-
stit. tit. 26. de custodia reorum. nu. 10.

De iuramento notariorum sancti officij similiter
constitutum est, vt idem praestent iuramentum non
enim sufficit, quod quando notarij creati fuerunt,
iurauerunt officium suum fideliter exercere, cap. ad
audientiam, de praescrip. glos. in l. quaedam §. num-
mularios. verbo, decurritur. ff. de edendo. nam eo iu-
ramento non obstante, cum in notarios sancti officij
recipiuntur, iterum iurare debent. glo. in dicta Cle-
men. 1. §. porro. verbo, iurabunt. 2. de haret. & notat
communiter ibidem Zabarella, Imola, & alij, &
Nicolaus Arelatanus tracta. de haret. notabili
36. incipien. Nota quod Ioannes Roias in singula-
ribus fidei, sing. 141. incipien. Notarius quando
creatur. Lucerna Inquisitorum, verbo, notarij. §. 1.
& alij, quos omitto consulto.

QVAESTIO LXI.

De quaestionibus, & tormentis.

SUMMARIUM.

1. Episcopus, & Inquisitor simul tormentis ex-
ponere possunt.
2. Indicia ad torturam sufficientia sunt varietas,
& vacillatio.
3. Infamia cum vno teste de scientia.
4. Infamia cum indicijs vehementibus vno, vel
pluribus.
5. Testis de scientia cum vno vel pluribus indi-
cijis vehementibus.
6. Indicia plura vehementia seu violenta.
7. Infamia cum teste de scientia & indicijs vehe-
mentibus.
8. Nullus torqueri debet ex sola infamia, vel pro-
pter vnum testem seu indicium tantum.

Sexagesima prima quaestio est: Vtrum Epi-
scopus, & Inquisitor possint aliquos ex-
ponere quaestionibus, & tormentis, &
ex quibus indicijs atque causis?

Respondemus quod primū non est dubium,
quin Episcopus, & Inquisitor possint aliquos ex-
ponere quaestionibus, & tormentis coniunctim,
sed non diuisim, iuxta cap. Multorum, de haret.
in Clemen. in principio, ubi enumeratis quae potest
facere quilibet diuisim, de his, quae habent facere
communiter, & coniunctim, sequitur sic; Duro
tamen tradere carceri siue arcto qui magis ad pe-
nam, quam ad custodiam uideatur; uel tormentis
exponere illos, aut ad sententiam procedere con-
tra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor
sine Episcopo dicecesano, aut eius officiali, uel Epi-
scopali sede uacante capituli super hoc delega-
to,

Relat supra
pag. 111

to, si sui adiuuicem copiam habere valeant in fra-
cto dierum spatium postquam se inuicem requi-
sierint, non valebit.

In hoc autem quod negat, quod vnus non pos-
sit sine alio, concedit quod vnus possit cum alio.
2 Quibus autem indicijs, & causis sufficien-
tibus possunt aliquos exponere quaestionibus, &
tormentis, non possunt perfecte atque infallibiles
regulae assignari: dantur tamen aliquae.

De indicijs
ad tormentum.

Regula. 1.
Varius, & va-
cillans torque-
ri potest.

Prima regula est: quod si delatus de haeresi re-
peritur in suis confessionibus vacillans ac varius,
negans tamen id, de quo principaliter inquiritur,
quaestionandus est: vt patet in ijs, quae notantur
per Doctores in c. Cum in contemplatione, extra
de reg. iuris. vide etiam de poenis. Super his, & 5.
q. 5. Illi qui. Nam praesumitur quod veritatem,
quam nouit, vult celare: & quia non potest com-
mode, vacillat & variat ad interrogatoria iudicis
respondendo. Secus si crimen negaret in vna con-
fessione, & post ductus poenitentia & conscien-
tia, in alia fateretur. tunc enim non reputabitur va-
rius, nec consequenter quaestionandus, sed poeni-
tens, & condemnandus iuxta c. Accusatus. §. licet
perituri. de haeret. lib. 6. Ad hoc facit quod no. in c.
Litteras. de praesum. vbi prima facie videntur haec
litteraliter contineri.

Regula. 2.
Et contra que
extrat infamia
& testis de
scientia.

† Lib 9 Co-
dicis.

3 Secunda regula est: quod si quis reperitur de
haeresi diffamatus, & cum hoc probatur habere
contra se vnum testem de scientia, talis quaestio-
nandus est, ut patet. 4. q. 3. c. Si testes. §. saepe. & eu
notatis ibi de testi. Sicut. quia vnus testis, & fama
dicuntur facere semiplenam probationem: im-
mo vnus testis solus dicitur facere indicium com-
petens, ut notat Azo † in summa de quaestio-
nibus. Nam haec sunt duo indicia uehementia: duo
autem indicia uehementia ad torquendum suf-
ficiunt, ut patet in his quae notantur in c. Praeterca.
de testib. Et licet dicantur, quod testis vnus, est tes-
tis nullus: & dictum testis vnus, dictum nullus,
uerum est ad condemnandum, non autem ad praes-
sumendum: quia licet duo, seu plures testes, & no
vnus solus faciant probationem plenam, vnus ta-
men facit semiplenam, ut iamq; superius est de-
ductum. & hoc valet in ciuilibus: in criminali-
bus autem quamquam vnus testis semiplenam
probationem non faciat, ut allegatur per Docto-
res. ff. de execu. tuto. l. 2. † faciet tamen competens
indicium, ut notat Azo in summa vbi supra.

† Notat ibi
glossa in ver-
bo, legiti-
m. s.
Regula. 3.

4 Tertia regula est: quod si quis reperitur de
haeresi diffamatus, & cum hoc probatur contra eu,
vnum uel plura indicia uehementia aut uolentia
talis quaestionandus est, ut patet: quia fama per se
non est sufficiens, saltem quo ad quaestionandos
clericos, notat Abbas in c. Grauis de deposit. & di-
cit clericos non torquendos, nisi infames: secus
si leue, uel leuia. Nam hic sunt plura indicia si-
mul iuncta ad torquendum sufficiencia, scilicet
infamia, & vnum, uel plura alia indicia uehemen-
tia, & fortia.

† ut in quibusdam
libris dicitur, ut
notat Abbas. l. 109.

Regula. 4.

5 Quarta regula est: quod si quis reperitur su-
per crimine haeresis habere contra se vnum testem
de scientia, & cum hoc probantur contra eum
vnum uel plura indicia uehementia aut uolentia,

alis quaestionandus est. patet, & est dictum supra
proxime in tertia regula: secus si leue, uel leuia.
Nam in hoc casu sunt duo indicia ad torquen-
dum sufficiencia simul iuncta, scilicet, vnus testis
de scientia, & vnum sine plura indicia de haeresi
uehementia, aut uolentia, ut dictum est supra.
6 Quinta regula est quod si quis reperitur con-
tra se habere plura indicia de haeresi uehementia,
& uolentia absque alia infamia, aut teste de scien-
tia, talis est quaestionandus, ut patet ex praedictis;
secus si leuia. Nam in tali casu sunt plura indicia
ad torquendum sufficiencia, scilicet, plura indicia
de haeresi uehementia, aut uolentia.

Regula.

7 Sexta regula est: si quis reperitur de ali-
qua haeresi diffamatus, & cum hoc probatur habe-
re contra se vnum testem de scientia, aut et vnum,
uel plura indicia de haeresi uehementia aut uol-
entia, talis quaestionandus est, ut patet ex praecedentibus.
Nam in hoc casu sunt tria in genere sufficiencia in-
dicia simul iuncta ad torquendum, scilicet, infam-
ia, testes de scientia, & plura alia fortia indicia.
8 Septima regula est: propter infamiam tan-
tum, aut vnicum testem de scientia tantum,
aut vnicum uehementem, uel uolentum tan-
tum,
* * * * *
* * * * *

Regula.

nam nullum praedictorum indiciorum tantum, est
sufficiens ad tormentum: sed bene duo eorum vel
omnia simul iuncta, ut patet ex praecedentibus; na
qua singula non possunt, simul iuncta sufficere,
ut dictum est supra in quarta regula. de quo latius
in summa Innocentij super hac materia copilata.

COMMENT. CX.

Nulla ferè est in toto hoc opere haec vtilior que-
stio, nulla difficilius, nec quae maiori, & dilige-
ntiori declaratione indigeat. In ea vero explicanda
breuis cometary sunt nobis met & negligenda, idq;
necessario; quonia nisi ita fiat, obscuris remanebit
hic locus; poteritq; quandoq; et mediocriter eru-
ditos decipere, nisi cuncta singularim declarantur
declarentur autem, ut spero, multa facilitate.

Iam tota haec tractatio in duas porissimum par-
tes est diuisa, in quarum prima docet, posse Inqui-
sitores vna cum ordinarijs reos torquere; in altera
septem regulis ostendit quando torqueri liceat,
ibi: Quibus autem indicijs.

Et quantum ad primam partem attinet, olim in
principio constituta delegata Inquisitionis, no uide-
tur licuisse Inquisitorib. reos torquere ob periculum
(vt credo) incurredg irregularitatis, sed totum ad
uersus haereticos, aut suspectos per indices laicos
exercebatur, na in constitutione Innocentij Quarti,
incipiente. Ad extirpanda. §. teneatur praeterca. ita
scriptum est: Teneatur praeterca Potestas seu Re-
ctor omnes haereticos, quos captos habuerit, co-
gere citra membri diminutionem, & mortis peri-
culum, tanquam uere latrones, & homicidas ani-
marum, & fures sacramentorum Dei, & fidei Chri-
stianae errores suos expressè fateri, & accusare al-
ios haereticos, quos sciunt, & bona eorum, & cre-
dentes, & receptatores, & defensores eorum, sicut
coguntur fures, & latrones rerum temporalium
accu-

Quoniam

acculare suos complices, fateri maleficia quae fecerunt. hactenus ibi.

Ceterum cum hinc in secreta sapienter in hac causa reuelarentur, & non mediocriter in fidem incommoda nascerentur, commodius postea & salubrius visum est statueretur, ut cum tortura hoc crimen mere ecclesiasticum esset, tota eius cognitio ac plena disceptatio ad Inquisitores pertinere: quae cum fieri saepe non possit sine questionibus, ideo cautum est, ut Inquisitores & Episcopi possint reos huius criminis torquere; quod probant recentiora iura, quibus hic videtur Emericus: concessaque in super illis est facultas, ut si contingeret quandoque irregularitatem contrahere, mutuo secum possent dispensare, ut patet in rescripto Urbani VIII. incipiente Ut negotium relato ab Emerico supra par. 2. atque hoc iure nunc utimur, neque modo ulla est controuersia, an Inquisitores possint reos torquere.

Quibus autem indicij & causis sufficientibus, &c. non possunt, &c. infallibilis regula assignari. Recte plane loquitur: quoniam quando & quibus dari debeat tortura, & ex quibus indicij et causis, iudicis fere prudentia & arbitrio relinquuntur, ut is pensata delictorum & personarum qualitate questionem adhibeat. Guido Suzaria tract. de indicij & tortura nu. 30. versicu. qua & qualia. & Barto. in l. vlti. ff. de questio. Salycetus in l. vlti. C. de questio. Panormitanus in ea. cum in contemplatione, extra de regu. iuris & alij.

Quia vero hac res vsu frequens est, & cognitu necessaria, ut in hac parte iudicib. fidei satisficiamus obiter huc spectantia in genere erunt a nobis afferenda, inde in specie ad indicia cum auctore descendemus.

Primum ergo ad torturam non est accedendum, prius quam de delicto constiterit, seu in casu nostro de dicto, aut factio hereticali: tortura enim non tã adhibetur ad inuestigandum factum, quam ad habendam veritatem ex ore ipsiusmet delinquentis, cum factum vel delictum, quod dicitur esse commissum, difficiliter ita et reuelatur. Franciscus Brunus tract. de indicij & tortura, par. 2. q. 5. nu. 10. quem sequitur Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 64. versic. debet autem index. & ceteri cõiter. in hac autem causa de delicto constare dicitur ad hoc ut tortura possit infligi, cum adest semiplena probatio, vel sufficiens indicium ad torquendum, iuxta id quod dixi supra in hac parte super 3. modo terminandi processum fidei. §. quare in hoc articulo.

Rursus, si delictum aliter quam per torturam probari potest, ad torturam accedere non debemus: quoniam regulariter non deuenitur ad torturam nisi in defectum aliarum probationum. est enim tortura subsidium quoddam extremum ad inueniendam veritatem: quamuis hodie de sanguinariorum quorundam iudicij consuetudine facile non expectatis alijs probationibus ad torturam protinus accedatur, in quo grauissime erratur. Angelus. l. fina. nu. 4. C. de questio. Boerius decis. 163. incipiente. An per torturam. num. 1. Marfilus in l. 1. in princip. num. 7. ff. de questio. ubi hanc fatetur esse communem opinionem, quam & ceteri Criminalistae vno ore sequuntur, & Panormitanus in cap. cum in contemplatione. quest. 2. de reg. iuris.

Ex hac vero proxime dicta doctrina cõsequitur,

A in delictis manifestis torturam fere non habere locum, sed in occultis, cum occulta delicta sint difficilis probationis, idque facilius in occultis questio usurpatur, quam in manifestis. & haec opinio communis etiam est, & vsu recepta. Iteus in l. 1. §. serui. num. 75. ff. ad senaruse. Syllania. Bald. in l. nemo. C. de Episc. audient. quod sequitur, & multis modis atque exemplis illustrat Franciscus Brunus tract. de indicij & tortura par. 2. questio. 8. numero 2. pro qua sententia facit textus in l. vlt. C. de questionibus, ibi; Et ex his ea quae occulta sunt, reuelari, unde cum crimen heresi maiori ex parte sit occultum, cum in intellectu consistat, in eo frequenter tortura locum habebit, ut quid reus credat intelligatur; tamen si de eo constare dicatur quando adsunt exteriora indicia sufficientia ad torturam infligendam, ut paulo antea dicebamus.

B Ab hac priusquam ad torturam deueniamus, indicia praecedere oportet: quoniam regula communis est, non esse a tortura inchoandum. l. 1. ff. de questio. tra. dit Thomas de Piperata Bononiensis, Bartolo vetustior, tract. de fama, nu. 8. Zasius conf. 19. nu. 31. lib. 1. Bologninus in additionibus ad tractatum de tormetis Guidonis de Suzaria, num. 29 & hanc testatur communem esse sententiam Iulius Clarus in pract. crim. §. fi. q. 64. vers. dixi etiam: Itaque tunc demum ad torturam est deueniendum, cum suspectus est reus, & cum multis argumentis vtgetur.

C Iam indicia ex quibus reus torqueri potest, probata esse debent, ut vere tradit Marfilus in pract. crim. §. diligenter. & in l. 1. §. idem. ff. de quest. est q. communis etiam conclusio, ut restatur Ioannes de Ami. conf. 127. nu. 10. ubi vere addit, quod liber iudicium, siue adminiculum per duos testes ad minus esse probandum. idem tenuit iam antea Bartolus, in l. si. num. 7. ff. de quest. & probat plenissime Iulius Clarus in pract. crim. §. fi. q. 22.

D Itã indicia ex quibus reus torqueri possit, legitima esse debent, et a iure approbata, vel saltem communi voto à magnis Doctoribus recepta. nam ex alijs indicij, inter quae leuia computantur, nemo torqueri debet: sed haec qualia sint, dicit paulo post cum Emerico.

Ubi ergo praecedentes regulae fuerint obseruatae, ad torturam erit deueniendum, iuxta eum ordinem & ritum, quae accuratissime praescripsit Emericus, 3. par. in 3. modo processum fidei terminandi. super quo dixi multa, quae hanc questionem illustrant.

E Solent à nostris gradus torturae quinque numerari, eo ordine quo infliguntur, quos omiæto, quia cuique sunt obuij & parentes, traduntur quae singularim à Paulo Grillando tract. de questio. q. 4. num. 11. & à Iulio Claro in pract. crim. §. fi. q. 64. vers. nunc de gradibus: & retulit etiam Locatus in opere iudiciali, verbo, tortura. & alij.

Qualia tormetorum genera usurpari debeant, non est iure cautum; ideoque arbitraria sunt, potestque index in tormeti genus imponere, quod sibi ad veritatem eruendam commodius videatur, iuxta quae alitatem personae & iudiciorum; dummodo id eam diligenter, ne insolita tormetorum genera adhibeat, sed ea tantum quae vsu iudicantium prudenter recepta sunt, ut pulchre & vere iure suo explicat Antonius Gomez tom. 3. varia. resolat. c. 13. nu. 5. Finit

manifestis tortura raro habet locum.

Indicia praecedant torturam.

Indicia ad torquendum probata esse debent.

Indicia sint legitima.

Gradus torturae.

Qualia tormenta usurpanda.

seu (vt vulgus loquitur) chorda tormentum hodie vbi que frequens est, à quo non est recedendum.

Non tamen defuerunt qui plura excogitauerint tormentorū genera, vt Marsilius in repetit. l. 1. ff. de questio. in princip. vbi quatuordecim species tormentorum enumerat, additque se alia inuenisse, vt somni subtractionem; quem laudat Paulus Grillandus tract. de quest. quest. 2. quorum multos torquendi modos commemorat Locatus in opere iudiciali verbo, tortura. num. 38. ceterum, vt ingenue dicam quod sentio; hæc tractatio de nouis tormentis excogitandis carnisicum est potius & crudeliū, quàm iureconsultorum & theologorum; ideoque consulto existimo omittendam.

Torquere reos res laudabilis.

Laudo equidem consuetudinem torquendi reos, maxime his tēporibus, quibus facinorosi vix vllis cruciariis delicta cōmissa fatētur: immo sepe multri, quorū insignis est audacia & impudentia, vltro delinquent cū spe superadi tormenta, quæ per maleficia euitāt, vt docui cum Eymérico supra super 3 modo processum fidei terminadi. §. aliqui sunt etiā maleficiari. at vehementer reprehēdo sanguinarios iudices, qui vt vanā & inanē nescio quam gloriam aucupentur, noua genera tormentorū contra ius & fas misillis reis imponūt, ita vt præ sauitia aut deficiant in tortura rei, aut membra rumpantur, ita vt in perpetuū reddantur inutiles. id quod grauiter etiā reprehēdit Antonius Gomez to. 3. varia. resolutio. cap. 13. nu. 5. Pfitatus ergo modus nec periculosus in tormentis retineatur, & Christiani iudices habeant illa Iuriscōsulti verba ante oculos in l. questionis modum. ff. de questio. videlicet: Itaque questionem habere oportet, vt seruus saluus sit vel innocentia, uel supplicio. quod recte quoque admonuit Panormitanus in c. cum in contemplatione. q. 3. num. 4. extra de regul. iuris.

In crimine hæresis omnes priuilegiati torquentur & quare.

His constitutis, quæ in genere ad indicia & tormenta spectant nunc ad personas quæ torqueri possunt, accedamus: & quamuis in alijs causis & delictis quadam sint excepta persona, veluti doctores, milites, decuriones, nobiles, horumque filij, item impuberes, id est, minores quatuordecim annis, item senes, & si qui sunt similes. l. milites. l. diuo Marco. l. decuriones. C. de decurio. l. 3. §. pæna militum. ff. de remilit. vbi copiose Doctores, quod omissis cæteris tradunt eleganter Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. numero 3. & seq. & Ioannes Roias in singularibus fidei, singula. 209. incipien. Torqueri non possunt.

In hoc tamē hæreseos grauisimo & horrēdo crimine, nullū priuilegium, aliquā personam tuetur, sed omnes torqueri possunt. l. 4. C. ad l. Iuliā maiest. l. etsi excepta. C. de malef. & mathe. Angelus tract. de malef. verbo, fama publica. Couarruias lib. 2. varia. resolut. cap. 9. nu. 4. Paulus Grillandus tract. de questio. & tortura, q. 6. circa finem, Antonius Gomez & Ioā. Roias locis præcitatis. Simancas de catho. instit. tit. 95. num. 44. & seq. & ratio potissima est fauor fidei. interest enim plurimū reipub. hæresis deregere crimen, vt coerceatur, ne dum latitat, inficiat & corrumpat fideles. Rursus etiā, quoniā si præfat. priuilegiata persona ob crimen læsæ maiestatis humanæ torquetur, vt probat pro-

A xime citata leges, multo magis torqueri debent ob hæresim, cū longe sit grauius diuinam quàm humanam offendere maiestatem. & vergentis, de hæret.

De clericis, monachis, & ceteris religiosis personis idem iudicium est; dummodo meminerimus, & ob periculum excommunicationis, si grauius torquerentur & lederentur, & ob dignitatem ipsam, qua decorantur lenius & mitius torqueri debere, nisi delicti enormitas, & indiciorū grauitas acriter tormentum infligendam suaderent.

Illud addit Simancas de catho. instit. tit. 65. nu. 50. clericos nō debere torqueri a tortore laico: nisi forte clerici non possint inueniri, qui id facere velint, aut sciant. & hæc sententia multum mihi probatur si seruari commode possit. Verumtamen vsitatum est iam & communiter receptum, vt à ministris laicis clerici torqueantur.

Sed quantum pertinet ad hunc locum de torquendis clericis, eum pulchre & copiose persequitur Bernardinus Diaz in præf. crim. can. c. 117. quem omnino videas, vt in hac re cautius agas.

Quod autem paulo antea dictum est de personis torqueri prohibitis, quas in hoc crimine torqueri posse ostendimus, verum est, cum torqueri prohibentur ob dignitatem, vel priuilegium: secus si ob aetatem, senectutem, vel partus periculum sint torqueri prohibita; quoniam tunc nec in hoc crimine, nec in alijs exceptis torquebantur, vt optime docet Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 3. circa hoc tamen quid exerceri possit, tradidi supra in hac 3. parte super 3. modo processum fidei terminandi. §. scio quesitum. cum aliquot seq.

Minores vero 25. annis ob hæresis suspicionem torqueri posse explorati iuris est, vt tradit etiam Simancas de cath. inst. tit. 65. num. 45. minor autem 14. annis torqueri non potest, sed terreri, & ferula cedi, vt dixi in præcitato commentario.

Postremo, quod de personis quibuscunq; torquendis diximus in hoc crimine, idem etiā locū habet in quibuscunq; locis, in quibus vel ob antiquā consuetudinem, vel ob leges municipales nullus ob delicta torqueri solet, vt in Augusto & semper catholico Aragonū regno, vnde mihi generis origo est, in quo non potest per iudicem in delictis imponi tortura, vt agnouit etiam Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 1. nam fauore fidei etiam in hoc regno quicumque etiam priuilegiati ob suspicionem hæresis torquebuntur, neque enim tantum debet cuiuscunq; loci præualere immunitas; vt ea in fidei præiudicium quandoque conuertatur.

His ita constitutis, quæ sunt velut fundamenta futuræ disputationis, nunc ad indicia & causas, ex quibus ad torturam deueniri possit, vna cum Eymérico accedamus.

b. ¶ Prima regula est. Quod si delatus de hæresi repetitur in suis confessionibus uacillans, &c.] Hæc prima regula, quod per variationē delinquentis sumatur indicium ad torturam, pugnare videtur cū regula septima eiusdem questionis, in qua dicit auctor propter vnum indicium neminem esse torquendum; variatio autem vnum est indicium. Rursus, ob indicia à crimine remota nullus videtur torquendus; variatio autem indicium videtur à crimine remota.

E futurus disputationis, nunc ad indicia & causas, ex quibus ad torturam deueniri possit, vna cum Eymérico accedamus.

b. ¶ Prima regula est. Quod si delatus de hæresi repetitur in suis confessionibus uacillans, &c.] Hæc prima regula, quod per variationē delinquentis sumatur indicium ad torturam, pugnare videtur cū regula septima eiusdem questionis, in qua dicit auctor propter vnum indicium neminem esse torquendum; variatio autem vnum est indicium. Rursus, ob indicia à crimine remota nullus videtur torquendus; variatio autem indicium videtur à crimine remota.

facis remotum: quare dicendum videtur variationem, seu vacillationem delinquentis non facere indicium ad torturam, & hanc sententiam vocat communem Carrerius in pract. crim. nu. 119. vers. quin tum indicium est. vbi asserit solam variationem, aut mendacium, aut pallorem, titubationem, trepidationem, & id genus alia, quae coram iudice fiunt, non facere indicium ad torturam, sed quandam suspicionem, cum hoc sit remotum indicium. idem tenet Masilius in pract. rim. §. diligenter. idem consi. 51. Grammaticus decis. 34. incipien. In praesenti. Ioannes de Ami. consil. 134. & alij quos ibi Carrerius refert. Verum est diuerso variationem esse sufficiens indicium ad torturam, proficitur hoc loco Emericus, idem docuit supra in hac 3. par. ti. de cautelis Inquisitorum contra hereticorum cavillationes, cautela 6. nu. 104. eandem sententiam tenent Gondisalvus tract. de hære. q. 13. nu. 6. Guido de Suzari tract. de indicijs, & tortura versic. qua & qualia. nu. 33. Franciscus Brunus tract. de indicijs. par. 1. q. 3. nu. 30. Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs num. 220. & alij qui hos sequuntur, & hanc dicunt fuisse sententiam Baldi in l. multum. inter est, & Bartoli in l. de minore, §. plurimum. ff. de quaest. ramesis quidam dubitent, an Bar. ita senserit, necne.

Ex his videtur valde difficile definire, quid sit in tanta controuersia inter tot viros graues statutum. ne quid tamè parum explicatum, aut indecisum relinquatur in hac frequenti & quotidiana tractatione, ita mihi videtur sentiendum: Quotiescumque res, de qua agitur cum reo, talis est, circa quam exiguus temporis spatium obliuio cadere non facile praesumitur (quod arbitrio iudicantis relinquitur) & reus non est omnino stupidus, aut obliuiosus, si vel in eadem confessione, vel in diuersis vacillet, & variet, torqueri ob id poterit.

Sed in hoc articulo ultra variationem, sequentia videntur debere concurrere. Primum, quod variatio, vacillatio, seu mendacium committatur circa substantialia delicti, de quo quaeritur. ita tradit valde singulariter, & iudicio nostro verè, Paris de Puteo in tract. syndicus, verbo, tortura. lo primo. versic. viso, de indicijs. quem sequitur Carrerius in pract. crim. nu. 119. & 120. vbi addit solam variationem non facere indicium, nisi & alia concurrat, de quo paulo post dicam. Hos refert Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versic. mendacium, & hanc sententiam prudentissime indicat hoc ipso loco Emericus, dum ait: Negans tamen id, de quo principaliter inquiritur, quaestionandus est. quare variatio circa extrinsecas quasdam, & remotas delicti circumstantias nullo modo est sufficiens indicium, seu causa ad infligendam torturam.

Rursus praeter variationem, & mendacium, necesse est, quod alia signa delicti commissi à vacillante interueniant, vt quia, verbi gratia, reus aliàs suspectus est de hære. vel infamatus, quod id crimen commiserit, de quo interrogatus vacillat, ita Iulius Clarus praecitato loco, & Simancas de catho. instit. tit. 65. num. 33.

Et hanc sententiam ita explicatam appellat commentum Plorus in reper. l. si quando. nu. 886. & ita intelligendus hoc loco Emericus: quod hoc in

crimine semper contingit, cum nemo in carcerem conijciatur, nisi magna de delicto commissio praecesserint indicia. Si quis ergo huius criminis reus, dum legitime interrogatur, vacillet, peieret, mectatur, ut praediximus, ob id ad torturam rapi poterit.

Quam ob rem sola variatio, aut titubatio, aut pallor, nisi, & quae tradidimus, concurrant, nullo modo sufficiunt ad torturam; nam verecundia, timor, periculi magnitudo, rei nouitas, iudicium auctoritas, ira, dolor, recordatio futurae infamiae, & caeterae animi perturbationes, ita saepe rationem impediunt, & perturbant, vt saepe etiam sapientissimi, & prudentissimi viri aliena loquantur. quam ob rem diligenter est perscrutandum, an & quando deceat ex hoc indicio ad torturam infligendam accedere. hominibus facinorosis, quibus familiare est vti fraudibus ad occultandam veritatem, facilius ob variationem infligenda tortura erit.

¶ Secunda regula est, Quod si quis reperitur de hære. diffamatus, &c. Hac regula secunda nullam habet dubitationem; nam si fama sola quandoque, & vnus solus testis aliquando faciunt indicium ad torturam, vt in septima regula dicemus, plane ambo simul iuncta plenissimum faciunt indicium, & quod hic docet Emericus, probat satis aperte textus in c. praeterea. de testibus. glossa in l. 3. verbo, conuictus, C. ad legem Iuliam maiestat. vbi Cynus, Bartolus, Albericus, Baldus, Salycetus, & Doctores communiter. textus in l. de minore. §. tormèra. vbi glossa, Bartolus, & communiter Doctores. ff. de quaestio. probat plene & efficaciter. Antonius Gomez. to. tertio, varia. resolut. c. 13. nu. 7. & 10. & Carrerius in practica crim. nu. 110. & 111. & alij quos in re facili omitto. ergo si quis, uerbi gratia, hèreses Lutheranorum securus, imaginis Sanctorum visus fuerit ab vnico teste coculcasse, fregisse, aut delensisse, simulq; orta fuerit fama de hoc delicto contra eum, isque coram iudicibus fidei neget, proculdubio ex dictis illius testis, & fama, rapi poterit ad quaest. ac talis quidem est hoc loco Emerici doctrina, quae eois est, & certissima, & tutissima.

¶ Et hoc valet in ciuilibus; in criminalibus autem quamquam vnus testis semiplenam probationem non faciat, &c. Sententia Emerici hoc loco est, in ciuilibus causis vnus testis omni exceptione maiorem facere semiplenam probationem; in criminalibus autem non facere nisi solum indicium.

Ceterum non video quomodo eum hic tueri possim; nam communis opinio est, vnus testem fide dignum, & omni exceptione maiorem deponentem de facto, seu delicto per visum, vel alium sensum corporeum, ita vt concludat, etiam in criminalibus semiplene probare. glossa in l. admonendi. ff. de iure iurando. verbo, exacto. & ibi Barr. nu. 36. & communiter Doctores, & praecipue Iason in secunda lectura, nu. 92. glossa in l. in bona fidei, C. de reb. credit. verbo, decidi oportet. circa medium, & ibidem Baldus, & communiter Doctores. glossa in l. 3. C. ad legem Iuliam maiesta. verbo, conuictus, & ibi communiter Doctores, quod refert & sequitur Antonius Gomez. to. tertio, varia. resolut. c. 12. num. 2. circa finem. idem testatur Zabarella consil. 9. incipien. In facto dominae Bayeta. nu. 7. & alij.

Vnus testis idoneus in criminalibus semiplene probat.

Causae cur reus saepe vacillat.

Num. 3. Fama & vnus testis sufficiunt ad torturam.

Num. 3.

Vnus testis idoneus in criminalibus semiplene probat.

Vnus testis idoneus sufficit ad torquendum.

Atque ex his amplius inferitur vnus testis tantum, & talem, qualem nunc descripsimus facere etiam sufficiens indicium ad toruram, vt paulo post etiam indicabo in septima regula.

Cum vero hoc loco in fide huius regula Emericus dicit, vnū testē tātū facere cōpetens indicium, intelligendū est ex sententia eius, ad inquirendum, non ad torquendū: ne sibi sit contrarius, cum in regula septima dicat, vnū testem tantum non sufficere ad torquendum; nā communis regula est, vnicum testem ad inquirendū sufficere, vt testatur Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versic. vnus testis, sed hæc amplius in sequētibz suis locis explicabo.

Num. 4.

Fama cū alijs grauibz in dicitis sufficit ad torquendum.

solam de blasph. q. 2. x. 2.

¶ Tertia regula est, Quod si quis reperitur de hæresi diffamatus, & cum hoc probatur, &c. Hæc etiā regula est apertissima, & verissima, videlicet, famam de delicto commisso contra aliquem ortam, iunctā cum alijs grauibz indicijs sufficere vt quis torqueatur. verbi gratia, publica fama est legitime per duos testes probata, per Bucerum malē sentire de Eucharistia sacramento, & hanc famam comitatur alia indicia legitime etiam probata, exempli gratia, Bucerū raro interesse Missæ sacrificio, quō tēpore de Ecclesiæ præcepto iubetur interesse; aut per vnū testem conuincitur in vniuersum malē sentire de Ecclesiæ sacramentis; profecto hoc casu torqueri poterit, & ratio huius regula est, quia fama alijs adminiculis corroborata, sufficiens est indicium ad torturā Gratus consi. 57. nu. 8. lib. 2. et hæc sententiam testatur esse communem Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. quæst. 21. versic. fama sola. & Carrerius in pract. crimi. versic. secundum iudiciū, num. 111. vbi plures asserti huius sententia assertores, quos gratia breuitatis omitto.

Num. 4.

Abbas antiqui qui sententia de non torquendis clericis nisi sint infamati.

¶ Et dicit clericus nō torquēdes nisi infames. Ex dicto Abbatis antiqui, cuius hoc loco meminit Emericus, colligimus, qualis sit huius loci sententia. Abbas enim antiquus in capit. grauis. de deposito, vt refert ibidem Panormitanus, num. 6. versic. nota vltorius, dicebat se nunquam reperisse, quōd clericus possit torqueri nisi sit infamatus, quamuis alia concurrant indicia, & hæc sententia communi multorum insignium iurisperitorum voto recepta est, quos refert, & sequitur Bernardinus Diaz in pract. crimi. cano. capit. 117. idem in regula 125. incipiente: Confessus de Crimine, in tertia sublimitatione, quod ipsum probat latissime Carrerius in practica criminali, num. 161.

clericus in hoc crimine etiam nō infamatus torquendus.

Et quamquam hæc sententia benigna sit, & plurimum clericis faueat; nihilominus verior videtur aduersa opinio, quam sequitur Panormitanus in dicto cap. grauis. de deposito, num. 6. & Alciatus in cap. 1. de officio ord. num. 43. & Simancas de catho. insti. tit. 65. num. 48.

Et tamen si plurimi priorē illam sententiam sequantur; ea tamē nulla certa ratione nititur, nec iure probatur, vt optimē monuit Panormitanus præcitaro loco, hæc vero posterior rationibz nō vulgaribus nititur, quas Simancas paulo ante relatus commemorat: quibus adde iniquū videri, & valde à ratione remotū, si in causa fidei iustissimis, & euidentibus indicijs concurrentibus non possit torqueri clericus, nisi & infamia laboraret, quare torquebi-

tur ille quidem sicut & ceteri laici ex legitimis indicijs precedentibus; mitius tamen & rarius, vt supra diximus §. de clericis. cetera ad hæc regulā spectantia amplius in sequentibus declarabuntur.

¶ Quarta regula est, Quod si quis reperitur suspectus crimine hæresis habere contra se vnū testem de scientia, &c. Hæc regula etiā est certissima, & plus quā manifesta: quoniā cōmunis opinio est, vt in secunda regula diximus, vnū testē etiā in criminalibus facere semiplenam probationem, & per consequens facit indicium sufficiens ad torturā: quare multo magis indicium faciet, si cum teste concurrant alia indicia vehementia aut violenta, quod exigite hoc loco Emericus, non quod aliter res trāsigi non possit, sed quia auctor securiora docet.

Itaque vnus solus testis de visu siue scientia, vt quia verbi gratia, audiuit Lutherū dicentē, nō esse purgatorij; aut vidit Lutherū imagines sanctorum delentem, & similia, si sit fide dignus seu omni exceptione maior, cui nihil opponi possit, quamuis nulla alia indicia concurrant siue vehementia siue leuia sufficiens indicium facit ad torturam, Romanus consi. 451. incipien. Quædam mulier, nu. 4. Clarus in pract. crimi. q. 21. versic. vnus testis, & hanc sententiam vocat communem Antonius Gomez tomo. 3. varia. resol. cap. 13. nu. 7. tenet etiam Carrerius in pract. crimi. num. 110. versic. primo maius indicium, quibus omnino censeo subscribendum.

Non dubito tamen posse quādoq; iudices à tortura abstinere, etiam si adsit vnus fidelis testis dictum, quando reus eius est qualitatis, & probitatis, vt facile delictum præsumi nō possit: tunc enim tutius erit obseruare ea, quæ postulat Emericus in hac regula, quæ verissima sunt, & securissima.

¶ Quinta regula est, Quod si quis reperitur contra se habere plura indicia, & cetera. Marcus Antonius Blancus tracta. de indicijs num. decimo, loquens de vario genere indiciorum, ita habet: Distinctio autem indiciorum leuium, & indiciorum grauium cognoscitur hoc modo: nam si frequenter, & facile hoc ab illo contingit abesse, tunc est leue indicium: si autem frequenter & facile contingit adesse, tunc est graue indicium. hæc ille. his consentit quod diximus supra par. 2. super quæst. 55. vbi habes plenissime explicatum, quid quid attinet ad cognoscenda indicia, suspensiones seu præsumptiones leues, vehementes, & violentas: quibus adde Locatum in opere iudiciali, verbo, suspicio. nu. 9. & multis sequentibus. f. 66. 3. 78.

Et de culpis vnde oriuntur violenta indicia de hæresi, habes locum insignem in concilio Narbonensi c. 29. quod retuli supra parte 2. super quæst. 50. §. factis autem.

Cognitis ergo culpis, factis, seu dictis, vnde indicia vehementia, aut violenta contra aliquem de hæresi oriuntur, facillimum erit percipere, quod hoc loco tradit Emericus, cuius doctrinā talis est: ex vehementibus, aut violentis indicijs torqueri aliquis potest, absque infamia, vel testibus.

Hæc sententia verissima est, & communis, quam probat Bartoli doctrina, in l. ff. de quæst. nu. 6. quæ sequitur Marcus Antonius Blancus in tract. de indicijs. in 6. præmissio, nu. 39. cū multis sequentibus, & nu.

Et nu. 178. & ceteri communiter Criminalista. nā si unum tantum indicium vehemens, seu violentum, propinquum tamen & cum crimine coniunctum sufficiens facit indicium ad torturam, ut plenē probabo in vltima regula, & tradunt præcitatī; multo magis facient duo, vel plura simul iuncta, & de hac re nulla est dubitatio.

Si quis ergo scienter præstitisse auxilium, consilium, vel fauorem hereticis conuincatur: item probetur, eundem citatos pro heresi informasse qualiter debeant tacere veritatem, aut dicere mendacium: quoniam hinc vehementia indicia oriuntur, cum hæc operantem reddant de heresi vehementer suspectum, iuxta veram Emerici doctrinam parte 2. quæst. 56 num. 3. & 4. torqueri poterit.

Et iuxta hæc sētiētia, multo magis poterit is torqueri, aduersus quē violētā indicia sunt probata. Casus autem ex quibus oriuntur indicia seu præsumptiones violētæ numeravi supra in hac 3. parte, nu. 109. super tit. de signis, & indicijs, quibus diuersarū sectarum heretici cognosci possunt. §. illa facta.

Ex leuibus autem indicijs quemadmodum nemo capiendus est in hoc crimine, nec in carcerem mittendus iuxta veriorē sententiam, ut alibi ostendimus; ita nemo est torquendus. *§. 4. 2. Accus.*

¶ Sexta regula est: Quod si quis reperitur de aliqua heresi diffamatus, &c. *Hæc regula apertissime consequitur ex traditis in superioribus: nam si infamia sola quandoque sufficit ad torquendum, ut dicemus, & solus vnus testis, et solum vnum indicium propinquum vehemens, multo magis sufficient hæc omnia simul iuncta, quod patet amplius ex his quæ proximè dicemus.*

¶ Septima regula est, propter infamiam tantum, &c. Hæc postrema regula. ceteris lucem affert: nam in ea declarat qualiter superiora sint intelligenda. verum quæ proponuntur in ea valde dispiciabilia sunt, in primis vero vtilia, & vsu frequentia; & propterea singulatim cuncta explicabo, ne quis obscuritati, aut dubitationi locus in hac tractatione relictus esse videatur.

Primum ergo dicit, Propter solā infamiam neminem esse in hoc crimine torquendum. Quæ sententia vera, & communis est: nā sola fama, seu infamia in criminalibus nō facit indicium ad torturam. Bar. in l. milites. C. de quæst. Ant. de But. & communiter Doct. in c. veniens. & primo. de testibus Ioan. And. in addit. ad Specu. tit. de proba. §. videndum. ad num. 19. verbo sciatis. Ang. tract. de malef. verbo, quod fama publica num. 41. Panor. c. 1. nu. vlt. de purgat. cano. & hanc opinionem vocat communem Marsil. singu. 97. incip. Fama sola. & Ias. in repe. l. adm. nendi. num. 25. i. ff. de inieci. & ceteri quos refert Petrus Duennas in reg. 300. incip. Fama in criminalibus. fallentia quarta.

Verum hæc cōmunis opinio quādoque fallit: nā primo sola fama, seu infamia sufficere dicitur ad torturam, quādo est vehemens. ita expressè concludit Bart. in cons. 191. incip. Domino paci. quod sequitur Bald. in cap. 1. §. imuria de pace iuramento firmanda, in vsibus feud. Fely. in c. veniens. l. de testibus nu. 15. Marsilius in pract. crim. §. diligenter. num. 19. idem consil. 3. num. 6. & consil. 49. nu. 65.

A & singul. 97. & 205. Thomas Grammaticus decis. 34. incip. In præsent. num. 52. & alij plurimi, quos refert & sequitur Petrus Duennas in regula 301. incipien. Fama in criminalibus. in prima limitatione, & hæc sententia sæpe locum habere poterit, ut ex tradendis patebit.

Sed tota difficultas posita est in cognoscendo, quæ dicatur fama vehemens, & Marsil. in l. de minore. §. plurimum. nu. 30. & Grammaticus in dicta deci 34. nu. 53. ex Baldo dicunt arbitrio iudicantiū relinquēdū esse, quādo dicatur fama vehemens: quod nos libenter amplectimur; verum declarandum putamus ingratiā lectoris, ne quis temere arbitratus famam vehementem esse facillē pronunciet.

Ergo si à fide dignis personis orta sit, si frequens sit, si ob id quis viciniā, amicosuē, aut viros probos, et plures scādalizauit, et alijs quibusdā modis, quos reculi supra in hac par. 3. super 2. modo processum fidei terminandi. §. sed quæret quispiam. malam de se opinionē seminauit; is vehementer diffamatus cēdēs erit, & ob id torqueri fortassis iuste poterit.

Ad hæc, sola fama indicij sufficiens præstabit ad torturā, cum reus, de quo mala fama inualuit, aliās erat male opinionis, & fame, male vitæ, & malis moribus præditus. Gādinus tract. de malef. in rub. à quo vel à quib. possit fama incipere. nu. 12. Angu-

linus Arimintis apud Angelū. tract. de malef. verbo, quod fama publica. nu. 44. quos refert & sequitur Petrus Duennas in dicta regula 301. incip. Fama in criminalibus. in 3. limitatione. quib. in hoc crimine propterea libērius cōseuo subscribēdum, quoniam qui deprauatis sunt moribus præditi, facilius in errores, & hæreses labūt, quā alij, & præsertim in eas, quæ oriūtur ab eo vitio, quo sunt irretiti: nā intemperatissimi, & ad vērē multum proclines facilius inducuntur ad credendum supplicem fornicationem non esse peccatum. vnde aduersus tales ob soiam infamiam, legitimè tamen probatam, poterit Inquisitor ad torturam accedere.

Præterea, quādo simul cū fama adesset fuga delinquentis, is torqueri poterit. auth. de exhiben. reis. §. si vero. auth. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. Bart. in l. si ff. de quæst. Gratus consil. 48. nu. 8. volum. 2. Ioannes Imola, & ibi Fely. num. 6. in cap. nullus. de presumptio. immo Antonius Gomez. tom. 3. varia. resoluit. cap. 13. num. 10. versio. quartū indicij. addit, solā fugam post delictum commissum sufficiens indicium esse ad torturam, quod qualiter intelligi debeat, pulchre docet Carreirus in pract. crim. num. 112. versio. tertium indicium.

Item, fama cū dicto cruce signati seu familiaris sãcti officij, seu cuiuslibet alterius catholici contra aliquē, sufficiens facit indicium ad torturam. Barto. consil. 191. incip. Domino paci. Panis de Puteo in tract. syndacatus. verbo, an fama. nu. 3. & Marcus Antonius Blacius tract. de indicijs. nu. 315. & alij. Quod & verū est, quāuis hoc non præstet sola fama, cū dictum vnus (quem syndicum sine officialem vocant præcitatī) quasi testis sepe addatur.

Iam sola fama dicitur facere plēnū indicium ad torturā, cum originem habuit ab honestis personis & fide dignis. Marsilius in dicta l. de minore §. plurimum. nu. 30. ff. de quæstio. Salycetus in l. ea qui-

Fama vehemens, quæ dicatur.

Fama cum fuga sufficit ad torturam.

Fama cū dicto vnus sufficit ad torturam.

Fama à fide dignis orta sufficit ad torturam.

dem. C. de accusat. Franciscus Aretinus in dicto c. A
 veniens. nu. 36. de testib. Paulus Parisius cons. 153.
 incip. In causa ista, nu. 12. vol. 4. facit r. ex. in c. cum
 in iuventute. de purga. cano. hoc ipsum proficitur
 expressius Hypopolitus Marsilius consil. 3. incip.
 Sape ac lapsius de ceteri. nu. 5. & ratio esse potest,
 quoniam persona honesta & integra, a quibus fa-
 ma duxit initium (iuxta ea qua in superioribus
 tradidimus) vehementem famam faciunt; ex vehe-
 menti autem fama torqueri reus potest, ut ostendi-
 mus paulo ante. s. verum haec.

Fama orta si
 mul cu deli-
 cto an suffi-
 ciat ad tortu-
 ram.

Denique sola fama indicium faceret ad torturam
 quando orta esset contra aliquem a personis fide di-
 gnis, cum primum delictum est commissum; verbi
 gratia, si cum combusta est Ecclesia, aut Sancto-
 rum imagines deleta, & fracta, aut violata Sacra-
 menta, protinus nec temere, nec ab stultis oritur
 fama, Bucerum id fecisse; tunc is, & capi poterit,
 & torqueri: quoniam fama statim cum commissio
 crimine orta, crimini inesse videtur. ita Gandinus
 tract. de maleficijs, tit. de quaest. & tormentis, nu.
 39. vers. sed de vno quaro. quem refert & sequitur
 Franciscus Casonus tract. 8. de indicij, ex dicto in
 delicto. seu post delictum, cap. v. num. 2. & alij.

Verum plurimum in hoc casu pendendum existi-
 mo a quibus fuerit orta fama; item an verisimili-
 ter is qui infamatus est, id delictum committere potue-
 rit: nam ut in eodem exemplo persistamus, si Bucerus
 male putabatur prius de sacris imaginibus sentire,
 si raro visus est eis caput aperire aut reverentiam
 exhibere, forte torqueri poterit: atque ne quid du-
 rius dicam, tunc credere ex fama orta contra aliquem,
 quamprimum fuit delictum commissum, ad tortu-
 ram posse deveniri, quando alia concurrerent admi-
 nacula, aliaque conjectura verisimiles precessissent: quod
 arbitrio prudentis iudicis arbitror relinquendum.

Num. 8.
 Vnus testis
 sufficit ad
 torturam.

Aut vnicum testem de scientia tantum. Ex
 his qua diximus supra super secunda, & quarta re-
 gula sic perspicuum vnicum tantum testem omni ex-
 ceptione maiorem id est, talem cui nihil opponi pos-
 sit, facere sufficiens indicium ad torturam, cum quia
 etiam in criminalibus facit semiplenam probatio-
 nem; tum quia qui dicto vnus testis vrgetur gravi-
 ter est de crimine infamatus apud iudicem compe-
 tentem: & propterea absque villo erroris periculo
 torqueri potest, & haec est communis opinio, ut ait
 Ruinus cons. 147. lib. 5. quam tenent alij, quos re-
 fert & sequitur Iulius Clarus in pract. crim. q. 21.
 vers. vnus testis. EymERICUS vero, ut tunciora trade-
 ret, non sufficere unum testem dixit, & eius dictum ve-
 rissimum est, quando testis non esset omni exceptio-
 ne maior: tunc enim non faceret indicium ad tortu-
 ram, nisi alia concurrerent indicia, & adminicula.

Num. 8.
 An ex uno
 indicio ue-
 hementi, aut
 violato quis
 torqueri pos-
 sit.

Aut indicium uehementis, uel uolentum
 tantum.] Gravis est difficultas, An propter vnum
 indicium tantum uehementis, aut uolentum aliquis
 torqueri possit. hanc questionem mouet Bar. in l. fi.
 ff. de quaest. nu. 6. quam prosequitur copiose Mar-
 cus Antonius Blancus tract. de indicijs, num. 39.
 versio 6. promitto.

In hoc dubio non desunt qui dicant arbitrio iu-
 dicij esse relinquendum, an sufficiat vnus indicij,
 vel contra plura exigatur ad torquendum; leges

enim loquentes de indicijs idoneis, & sufficientibus,
 ad torturam, oēs ferè loquuntur in plurali, ut in l.
 1. in prin. & in l. vnus. §. r. & in l. vlt. ff. de quaest.
 ubi plura indicia postulari videntur. Aliqua tamè
 glossæ sunt, quæ videntur sentire vnum tantum in-
 diciū sufficere, ut in l. si quis. C. ad leg. Iuliam ma-
 iest. & in l. vlt. ff. de quaest. ubi glossa verbo, suspi-
 cionibus. de suspicione toquitur in singulari. quæ
 omnia latius prosequitur Salycetus, in l. vlt. C. de
 quaest. n. 7. vers. quero, an sufficiat vnus indicium.

Verum omissis in hoc articulo prolixis multorum
 altercationibus, breuiter & resolutius dico, quod si
 indicium est leue, & remotum a delicto; tunc non suffi-
 cit ad torturam absque alijs adminiculis suffragantibus,
 & ad crimen ipsum propius accedentibus. iuxta do-
 ctrinam cõem traditam a nobis in precedebis. quare
 sola fama, quia indicium est a crimine remotum, regu-
 lariter non sufficit ad torturam. de ceteris indicijs,
 & presumptionibus leuibus idem est indicium.

Si vero indicium est propinquum, vrgens, vehe-
 mens, & (ut cum Eymericus loquar) uolentis; tunc
 vnicum sufficit ad torturam, ut vnus bonus testis de
 visu, uel confesso extra indicij, uel res furio subla-
 ta apud aliquem reperta. ita Bar. in d. l. fin. nu. 6.
 ff. de quaest. Salyc. in l. fi. C. de quaest. & Marcus An-
 tonius Blancus tract. de indicijs, nu. 45. ubi dicit hanc
 esse communem opinionem, a qua in praxi non est
 recedendum: quoniam haec indicia licet singularia
 sint, cum tamen negotium ipsum seu delictum com-
 mitentur, & raro ab eo contingat abesse, absque du-
 bio sufficienter ad torturam. hanc opinionem satis cõ-
 firmant Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 21.
 vers. vnus testis, & Antonius Gomez to. 3. variat.
 resol. 113. nu. 7. & 8. & ceteri criminalista.

Ac postremo de varijs indiciorum generibus,
 & an ex illis quis possit ad penam ordinariam con-
 demnari, videro Boerium de decis. 164. in oip. Alta in-
 super orta sunt quæstio.

Quare si heretici combustis ossa uel uestes religio-
 se culte apud aliquem reperiatur, cum hoc sit uehementis
 heresis latetis indicij, is torqueri poterit, ut intel-
 ligatur, quid credat de Ecclesia hereticos panite-
 re. Idem dicas de illis, qui scilicet recipiunt litteras,
 uel munera ab hereticis missa, nulla causa appare-
 tes qua excusari possint. huc referas illa opera, quæ
 reddunt operantes uolenter suspectos: ut se circūde-
 re, hereticos adorare, demones obsecrãdo immoca-
 re, & similia, de quibus plerisque locis egimus: ob hoc
 enim indicia etiam singularia torqueri poterit,
 quicquid dixerint se non fecisse malo animo, aut non
 habere errorem in intellectu, cum non sit uerisimile haec
 tantum horrida a quoquam patrari absque mētis erro-
 re. Simancas de catho. in sti. tit. 65. nu. 52. ex senten-
 tia Albertini tract. de agnos. asser. q. 36. in fine.

Ac de varijs quidem indiciorum generibus, quæ
 ad hunc locum spectant, multis locis egimus, nec
 pe parte 1. super q. 53. §. iam ut nihil. & super q. 5.
 eiusdem 2. partis. item parte, 3. nu. 109. tit. de sus-
 pitionibus, & indicijs, quibus diuersarum sectarum he-
 retici cognosci possunt. §. illa facta ad Locatum in
 opere iudiciali uerbo, indicium. & cetera. Nam
 n. ¶ Aut propter indicia uehementia, aut uolentia
 tantum.] Haec uerba erant in omnibus codicibus

Locos an- tam impressis quam manuscriptis, ea tamē omnino
diximus omittenda, cum ex diametro pugnent cū
traditis in quinta regula precedēti, ubi scripsit au-
ctor, ob plura indicia vehementia, aut violenta ali-
quem torqueri posse. nec vllō modo crederem hęc
scripsisse auctorem, sed ab imperito quopiam libra-
rio temere, & aliud cogitante, dum scriberet, addi-
ta fuisse. & sequentia apertissime indicant hęc non
esse auctoris verba, cum protinus adiungat, duo aut
plura ex his indicia ad torturam sufficere.

APPENDIX SEV COROLLARIUM
ad septem Emerici regulas de causis tor-
quendorum reorum.

Dixi hætenus summam quidquid pertinebat
ad dec laradas septē propositas ab Emerico
regulas, sed quoniam ex alijs causis & iudicij am-
plius rei huius criminis in hoc tribunali torqueri
possunt; ideo breuiter eas quoque adiungemus.

Ergo præter memorata indicia, confessio delinquē-
tis extraiudicialis sufficiens quoque indicium erit,
& probabile satis ad torturam. glossa singularis in
l. capite quinto. ff. de adulterijs, ubi Bartolus, Ray-
nerius, Angelus, & cōter Doctores. Bart. in l. fin.
nu. 6. ff. de quæst. et ceteri, quos longo ordine refert
Antonius Gomez to. 3. variar. resol. cap. 13. num. 8.
& 9. & Iulius Clarus in præf. crim. §. fin. q. 21.
verf. confessio extraiudicialis. & Carrerius in præf.
crimi. num. 121. verf. septimum indicium.

Si quis ergo dixerit inter amicos, aut alibi (refe-
rendo, seu iactādo, aut gloriando, aut alijs modis, vt
sæpe contingit) se sapius concionibus hæreticorum
interfuisse, canam more eorum sumpsisse, Mahome-
tum adorasse, demones inuocasse, aut aiquid hære-
ticale dixisse vel commisisse, ubi constiterit per tes-
tes legitimos de eius confessione extraiudiciali; vo-
tari poterit, & interrogari, & ubi expediens fue-
rit, iudicatum in carcerem mitti; & si negat, tor-
queri ob illam confessionem poterit.

Ad hæc si factum vel dictum hæreticale confitea-
tur, intentionem autem prauam hereticandi neget,
torqueri poterit, vt intentionem declaret, & hoc
postremum vere asserit Albertinus tract. de agnos-
sitionib. q. 36. circa finem, quem sequitur Iaco-
bus Simancas, de catho. instit. tit. 52.

Addit Antonius Gomez to. 3. varia. resol. nu. 8.
verf. 2. quia, multorum, quos ibi refert, sententiā ef-
fesse, vsque adeo verū esse confessionē extraiudicialē
esse sufficiens indicium ad torturam, vt si reus po-
situs in tormento confiteatur delictū, non requira-
tur postea aliqua perseuerantia vel ratificatio, quia
sufficit illa confessio extraiudicialis, quæ præcessit,
vt postea plenē probet confessio quæ sequitur in
tormento, vt reus definitiuē condemnetur sine ali-
qua alia ratificatione: licet aliās regulariter sem-
per requiratur, quando positus sit in tormento ra-
tione aliorum indiciorum, & confiteatur delictū.

Verū hæc sententia obseruanda non est in praxi.
In quia nullo iure nititur; tum quoniam generaliter
ius disponit confessionē factā in tormentis ratificā-
dā: postremo, quia cum confessio extraiudicialis iā
sit suum effectum operata, vt scilicet ex ea reus

A torqueri possit, non debet alium effectum operari,
vt scilicet non requiratur ratificatio. ita asserit, &
verē, Antonius Gomez præcitato loco.

Si quis autem fuerit sacerdoti confessus, isque
vel per malitiam vel per imprudentiam aut ebrie-
tatem confitentis delictum detegat, talis confessio
seu reuelatio nullum prorsus effectum producit, vt
dixi supra par. 2. super concilio Tarraconensi. §. sed
hic est pulchra difficultas & §. seq. et.

An autem socius criminis faciat indicium ad tor-
turam, quæri solet: sed verior & receptior sen-
tentia est, non sumi hinc ad torturā indicium, quā-
uis qualis qualis præsumptio inde oriatur Boerius
deci. 319. incip. Socius criminis. Ioannes de Ana-
nia cōf. 59. incip. vifa inquisitione, Grammaticus,
decisi. 28. incip. Magnificus Ioannes. num. 14. &
alijs multi per hos relati.

Socius crimi-
nis an faciat
indicium ad
torturam.

Si tamen duo socij criminis aduersus aliquem
deponant, & is neget, tunc torqueri poterit. Boe-
rius dicta decisi. 319. Iulius Clarus in præf. crim.
§. fin. q. 21. verf. sed pone.

De confessione facta coram iudice incompeten-
ti, an faciat indicium ad torturam, longa à nostris
instituitur disputatio, quæ cum ad hoc negotium
conferre possit, non est contemnenda: sed cum bre-
ui oratione concludi non possit, videndus est Cla-
rus in præf. crim. §. fi. q. 21. verf. sed hic quæro.

Libri vero hæreticorum apud aliquem reperti,
an indicium faciant ad torturam, ex qualitate per-
sonarum, penes quam reperiuntur, pensandum
erit, iuxta id quod tradidimus supra in hac 2. par.
super cap. Fraternitatis de hæret. c. 71.

An aduoca-
tus admitta-
tur, cum quæ-
ritur an indi-
cia sufficiant ad
torturam.

Postremo videndū est: An cum disputatur in hoc
tribunali, nū reus sit torquendus nec ne, debeat eius
aduocatus ad disputationē admitti, vt videatur nū
sufficiantia sicut indicia ex quibus est torquendus
reus: et cū agatur de grauissimo delinquētis præiu-
dicio, ne indefensus videri possit, vocadū esse aduo-
cātū vt reum iuste, si potest, tueatur, respondit Au-
ctor repertorij Inquisitorum, verbo, aduocatus. §.
sed an aduocatus, et verbo, tortura: §. an aduocatus.

Hoc exploratum est, indiciorum exemplum, seu
copiam reo dandam esse, & concedendam dilatio-
nem ad ea diluenda, & suam innocentiam proban-
dam. hoc. u. & naturalia & humana infra fieri iu-
bent, & iurisconsulti vno ore fatentur, & tradūt
passim criminalista, quos in refacili cōsulto omit-
to: interim videto Antonium Gomezium tom. 3.
variarum resolut. c. 13 nu. 21.

DE TESTIBVS IN
negocio Inquisitionis.

COMMENT. LXII.

An inquisitor cogere possit testes ad
testificandum.

- S Y M M A R I V M.
- 1 Inquisitor super crimine hæresis, & id contingē-
tibus testes recipere potest.
  - 2 Et ad veritatē dicendā iuramentu illos cogere
  - 3 Ac eos iterato examinare.

